

Kovalenko M.V.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Poltava State Agrarian Academy, Ukraine

ECONOMIC JUSTIFICATION OF FACTORS INFLUENCING THE PROFITABILITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Коваленко М.В.

к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія, Україна

ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

The article deals with the factors influencing the profitability of agricultural enterprises. It was determined that the biggest impact on net profit is its two important components – incomes and costs. It was proved that the company's net profit has a steady tendency to increase with increasing production scale

Keywords: *cost price, income, crop capacity, productivity, profit*

У статті обґрунтовано фактори впливу на результативність діяльності аграрних підприємств. Визначено, що найбільший вплив на чистий прибуток мають дві найважливіші його складові – доходи та витрати. Доведено, що чистий прибуток підприємства має стійку тенденцію до збільшення при збільшенні масштабів виробництва.

Ключові слова: *собівартість, виручка від реалізації, урожайність, продуктивність, прибуток*

Одержання прибутку, який постійно знаходиться в полі зору зацікавлених сторін, має ґрунтуватися, перш за все, на детальному аналізі його динаміки, структури, факторів впливу, а також джерел формування та напрямів подальшого використання. Звідси слідує, що аналіз прибутку та джерел його формування займає найголовніше місце в системі аналізу діяльності підприємств [2, с. 132].

Відомо, що на сьогодні значна кількість сільськогосподарських підприємств працюють у нестабільному економічному й суспільно-політичному

середовищі, де зниження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції позначається на кінцевих фінансових результатах їх діяльності [3, с. 96]. Найбільший вплив на чистий прибуток мають дві найважливіші його складові – доходи та витрати. Без сумніву, підприємствам для збільшення прибутку необхідно збільшувати обсяги реалізації продукції та знижувати витрати [1, с. 21] (табл. 1).

Таблиця 1

**Вплив сукупних доходів та сукупних витрат на зміну чистого прибутку,
2012 р., 2016 р.**

Види продукції	Сукупний дохід, млн. грн		Сукупні витрати, млн. грн		Чистий прибуток, млн. грн		Зміна чистого прибутку (збитку), млн. грн		
	2012 рік	2016 рік	2012 рік	2016 рік	2012 рік	2016 рік	всього	у т.ч. за рахунок зміни	
								сукупного доходу	сукупних витрат
Озима пшениця	136	3205	115	2416	21	789	768	3069	-2301
Ярий ячмінь	250	1068	158	415	92	653	561	818	-257
Зерно-бобові	185	179	117	49	68	130	62	-6	68
Кукурудза на зерно	150	4151	43	3060	107	1091	984	4001	-3017
Соняшник	3043	12995	1945	10076	1098	2919	1821	9952	-8131
Соя	922	6207	871	4750	51	1457	1406	5285	-3879
Приріст великої рогатої худоби	632	330	476	318	156	12	-144	-302	158
Приріст свиней	1752	1808	1594	1781	158	27	-131	56	-187
Молоко	7817	14677	6401	11568	1416	3109	1693	6860	-5167

Збільшення протягом досліджуваного періоду величини сукупних витрат негативно впливає на розмір чистого прибутку підприємства. Одночасно, переважаюче зростання величини сукупних доходів над витратами у розрізі видів продукції чинить позитивний вплив на величину чистого прибутку.

Собівартість являє собою вартість факторів виробництва, які необхідно витратити на виробництво продукції та її реалізацію кінцевому споживачу. До

собівартості продукції включаються витрати, пов'язані з використанням у процесі її виробництва і реалізації природних ресурсів, сировини, матеріалів, палива, енергії, основних засобів, живої праці та інші.

Розрахуємо вплив факторів на зміну витрат на виробництво продукції рослинництва (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив факторів на зміну собівартості продукції, 2012 р, 2016 р.

Види продукції	Виробничі витрати на 1 га, грн		Урожайність, ц/га		Собівартість 1 ц, грн			Зміна собівартості 1 ц, грн		
	2012 р	2016 р.	2012 р	2016 р.	2012 р	2016 р.	умовна	загальна	у т.ч. за рахунок	
									виробничих витрат на 1 га	урожайності/продуктивності 1 гол.
Озима пшениця	66900	10905	15,9	43,7	4207,5	249,6	685,8	-3957,9	-3521,7	-436,2
Ярий ячмінь	1717,2	4412,7	17,9	37,8	96,2	116,8	247,1	20,7	150,9	-130,2
Зернобобові	4450,0	5888,9	10,8	3,7	411,1	1595,5	544,0	1184,5	132,9	1051,5
Кукурудза на зерно	3407,5	26303,3	21,7	109,6	157,2	239,9	1213,5	82,7	1056,3	-973,6
Соняшник	3748,9	14926	17,2	23,1	217,4	646,9	865,6	429,5	648,2	-218,7
Соя	3296,7	19723,2	9,0	29,6	367,6	666,8	2199,2	299,2	1831,6	-1532,4
Приріст великої рогатої худоби	3100,3	11641,2	2,1	3,0	1450,9	3911,4	5448,1	2460,5	3997,2	-1536,7
Приріст свиней	3339,3	7101,4	2,1	2,9	1616,6	2429,8	3437,9	813,2	1821,3	-1008,2
Молоко	16195,2	29240,5	71,3	71,6	227,3	408,5	410,4	181,2	183,1	-1,8

За даними табл. 2 можемо зробити висновок, що збільшення рівня урожайності відповідних культур зменшує їх собівартість. То ж, аграрним підприємствам слід звертати особливу увагу на продуктивність та результативність культивованих ними сортів відповідних культур.

Собівартість 1 ц всіх без винятку видів продукції тваринництва мала тенденцію до збільшення. Так, збільшення собівартості 1 ц молока на 181,2 грн пояснюється впливом наступних чинників. За рахунок збільшення величини виробничих витрат на 1 голову на 13045,3 грн (80,6 %) собівартість 1 ц молока

збільшилась на 183,1 грн. Але внаслідок підвищення продуктивності 1 корови з 71,3 до 71,6 ц собівартість 1 ц молока зменшилась на 1,8 грн.

Аналогічну тенденцію ілюструє і динаміка собівартості 1 ц приросту великої рогатої худоби і свиней. Так, за рахунок збільшення величини виробничих витрат на 1 відповідну голову собівартість 1 ц приросту великої рогатої худоби і свиней збільшилась на 3997,2 та 1821,3 грн. Одночасно, внаслідок збільшення рівня продуктивності 1 голови собівартість 1 ц приросту великої рогатої худоби і свиней зменшилась на 1536,7 та 1008,2 грн.

Проаналізуємо вплив чинників на зміну виручки від реалізації продукції рослинництва (табл. 3).

Таблиця 3

Вплив факторів на зміну виручки від реалізації продукції, 2012 р, 2016 р.

Види продукції	Обсяг реалізації продукції, ц		Ціна реалізації 1 ц, грн		Виручка, тис. грн			Зміна виручки від реалізації, тис. грн		
	2012 р	2016 р.	2012 р	2016 р.	2012 р	2016 р.	умовна	загальна	у т.ч. за рахунок	
									обсягу реалізації	ціни реалізації
Озима пшениця	1083	9680	125,6	331,1	136	3205	1215,6	3069	1079,6	1989,4
Ярий ячмінь	868	3548	288,0	301,0	250	1068	1021,9	818	771,9	46,1
Зерно-бобові	519	153	356,5	1169,9	185	179	54,5	-6	-130,5	124,5
Кукурудза на зерно	276	12754	543,5	325,5	150	4151	6931,5	4001	6781,5	-2780,5
Соняшник	8945	15576	340,2	834,3	3043	12995	5298,8	9952,1	2255,8	7696,3
Соя	2370	7124	389,0	871,3	922	6207	2771,4	5285	1849,4	3435,5
Приріст великої рогатої худоби	328	126	1926,8	2619,1	632	330	242,8	-302	-389,2	87,2
Приріст свиней	986	733	1776,9	2466,6	1752	1808	1302,5	56	-449,6	505,6
Молоко	28158	28403	277,6	516,7	7817	14677	7885	6860	68	6792

За даними табл. 3 маємо, що за досліджуваний період сума виручки від реалізації продукції рослинництва збільшилась за переважною більшістю

культур. Зокрема, сума виручки від реалізації озимої пшениці та ярого ячменю збільшилась на 3069 та 818 тис. грн відповідно за рахунок позитивного впливу обох факторів. Так, за рахунок збільшення обсягу реалізації озимої пшениці та ярого ячменю на 8597 та 2680 ц сума виручки від реалізації збільшилась, відповідно, на 1079,6 та 771,9 тис. грн.

Одночасно, за рахунок підвищення середньореалізаційних цін на 205,5 та 13 грн/ц відповідно сума виручки від реалізації збільшилась на 1989,4 та 46,1 тис. грн відповідно.

Сума виручки від реалізації молока у 2016 р. порівняно з 2012 р. збільшилась на 6860 тис. грн, у тому числі за рахунок збільшення обсягу реалізації молока на 245 ц – на 68 тис. грн та збільшення середньореалізаційних цін з 277,61 до 516,74 грн/ц – на 6792 тис. грн.

Збільшення суми виручки спостерігалось і від реалізації приросту свиней, але за рахунок позитивного впливу лише одного фактора. Так, за досліджуваний період сума виручки від реалізації приросту свиней збільшилась на 505,6 тис. грн за рахунок підвищення середніх цін реалізації з 1776,88 до 2466,58 грн/ц. Одночасно, внаслідок зменшення обсягів реалізації на 253 ц сума виручки від реалізації зменшилась на 449,6 тис. грн відповідно.

Сума виручки від реалізації приросту великої рогатої худоби зменшилась на 302 тис. грн внаслідок переважаючого негативного впливу одного з факторів. Так, внаслідок збільшення середньореалізаційних цін на яловичину на 692,22 грн/ц виручка від її реалізації збільшилась на 87,2 тис. грн. Одночасно, поряд із цим, зменшення обсягу реалізації яловичини на 202 ц потягло за собою зменшення виручки від її реалізації на 389,2 тис. грн.

Таким чином, збільшення в динаміці середньореалізаційних цін позитивно впливає на прибуток підприємства та цінову конкурентоспроможність його продукції.

Сучасний етап розвитку аграрної сфери потребує використання науково-обґрунтованих господарських рішень, які підвищують ефективність та конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств. Оцінити вплив

чинників на кінцевий результат можна за допомогою економіко-статистичних методів. Їх застосування дає можливість провести аналіз досліджуваних факторів та на основі отриманих даних побудувати математичну модель, що відображає залежність результативної ознаки від кількох факторних ознак і дає оцінку міри щільності зв'язку.

В якості факторних показників, що впливають на величину чистого прибутку підприємства у розрахунку на одиницю земельної площі, оберемо вартість основних факторів виробничого процесу у сільському господарстві: основних і оборотних засобів на 1 га сільськогосподарських угідь, продуктивність праці 1 середньорічного працівника.

Побудована кореляційно-регресійна модель показує тісний функціональний зв'язок, який описується рівнянням:

$$y_{(x)} = -268,4 - 0,35x_1 + 0,64x_2 + 0,01x_3$$

Критерії адекватності побудованої залежності наведені у табл. 4.

Таблиця 4

Критерії адекватності кореляційно-регресійної моделі

Назва критерію	Отримане значення	Нормативне значення
Коефіцієнт множинної кореляції	0,988	Близький до 1
Коефіцієнт детермінації	0,977	Більше 0,75
Скоригований коефіцієнт детермінації	0,965	Більше 0,75
Критерій Фішера	83,7	Більше табличного 7,85
Рівень значущості критерія Фішера	2,75527E-05	Менше 0,05

Позитивний прямий вплив на результативну ознаку має дія двох факторів: оборотних засобів на 1 га сільськогосподарських угідь та продуктивність праці 1 працівника.

При цьому, проаналізувавши коефіцієнти при змінних, можна стверджувати, що при збільшенні вартості оборотних засобів на 1 га сільськогосподарських угідь на 1 % є тенденція до фактичного збільшення прибутку на 1 га на 64 %; при збільшенні продуктивності праці на 1 % є тенденція до фактичного збільшення прибутку на 1 га на 1 %. Тобто з підвищенням забезпеченості оборотним капіталом одиниці земельної площі на 1 тис. грн

чистий прибуток підприємства у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь збільшиться на 642,82 грн, а при підвищенні продуктивності праці на 1 тис. грн – на 7,52 грн.

Обернений вплив на величину прибутку з 1 га чинить збільшення забезпеченості основним капіталом підприємства 1 га сільськогосподарських угідь. Так, із збільшенням фондозабезпеченості 1 га на 1000 грн чистий прибуток підприємства зменшиться на 350,62 грн. На перший погляд, парадоксальна залежність, адже належний обробіток землі здійснюється сільськогосподарською технікою. Однак, придбання сучасних основних засобів є в нинішніх умовах дороговартісним, що, відповідно, негативно позначається на величині прибутку підприємства. А дохід, отриманий від їх застосування, опосередковано відображається у величині оборотного капіталу, вплив якого на результативний показник є прямопропорційним.

Проведений кореляційно-регресійний аналіз означає, що чистий прибуток підприємства має стійку тенденцію до збільшення при збільшенні масштабів виробництва.

Література

1. Бабицкая О.А. Планирование и прогнозирование результатов деятельности сельскохозяйственных предприятий / О.А. Бабицкая // Современный научный вестник. – 2013. – № 2. – С. 18-23.

2. Організаційно-економічні основи управління прибутком сільськогосподарських підприємств : [монографія] / В.М. Жмайлов, О.Г. Жмайлова, О.О. Бабицька, Ю.І. Данько, Л.В. Слюсарева – Суми: СНАУ, 2014. – 408 с.

3. Тітова С.П. Основи формування фінансової складової економічної безпеки аграрних підприємств / С.П. Тітова // Економіка АПК. – 2010. – № 9. – С. 96-101.